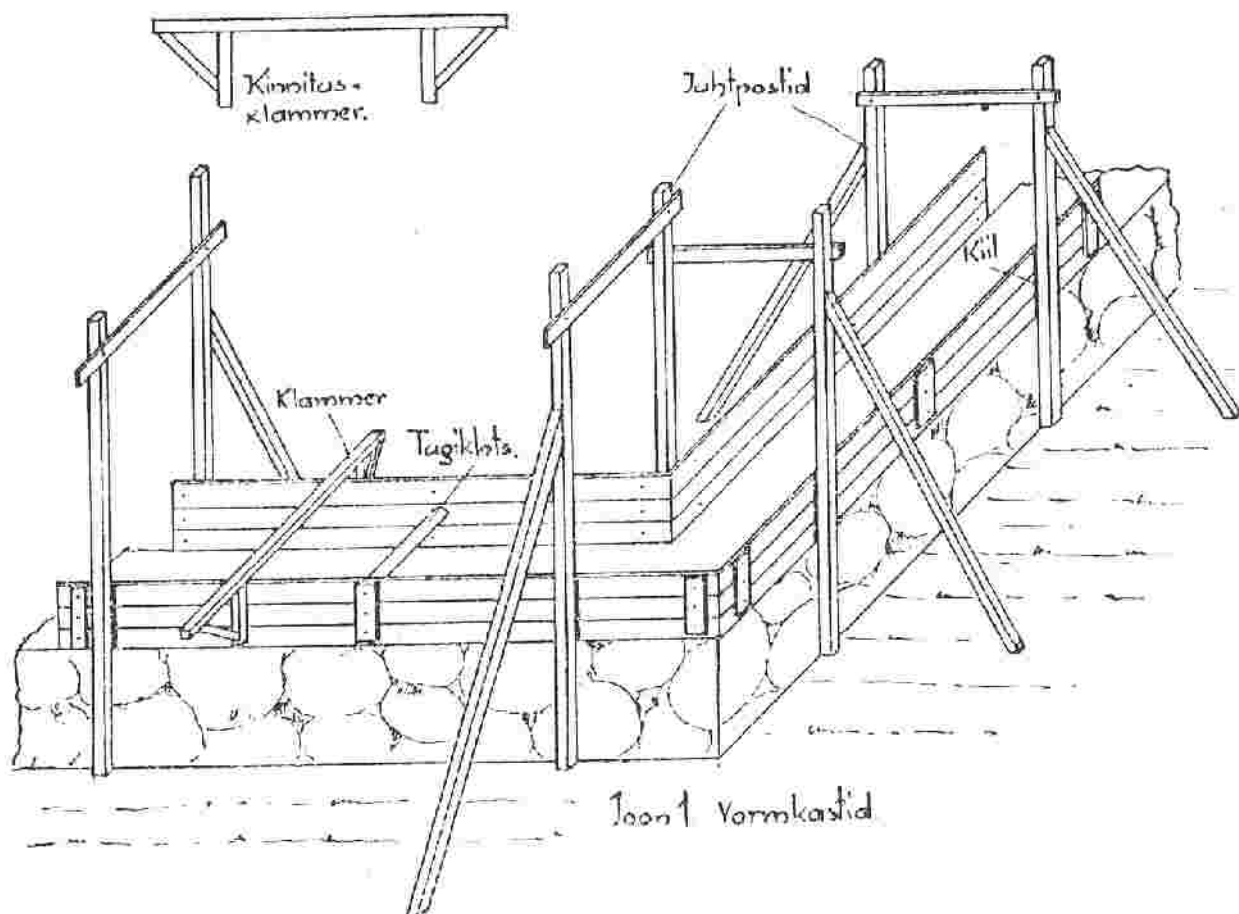

Saviseinte tegemine.

Eeltingimuseks saviseinte tegemisel on kõlbuliku savi leidumine ehituskohal ehk selle läheduses. Kuni 2 kilomeetri veokauguse juures võib savisein odavusega alati võistelda puuseinaga. Üle selle kauguse tuleb ehitajal juba kalkuleerida, kas savi vedu mitte liiga kalliks ei lähe. Tuleb arvestada, et 1 kantsüld savi kaalub keskmiselt 950 puuda ja sellest on võimalik teha $3\frac{1}{2}$ ruutsülda 2 jala paksust seina. Ühe ruutsülla valmistamiseks läheb sellega tarvis 270 puuda=10 koormat savi.

Meil leidub kahteseltsi savi—punast ja halli (hundisavi). Mõlemad kõlbavad seina ehituseks väga hästi. Kõige odavamaks, lihtsamaks ja praktilisemaks loen seda ehitusviisi, kui toores, maaniiske savi vormlaudade vahele tambitakse ilma segamata ja vee juure lisamata. Ja niimoodi võib tampida igat liiki savi väljaarvatud ainult päris pudevast liivane ja äärmiselt rasvane savi. Esimene neist kipub seintes murenema, teine liialt pragunema. Sellepärast on tarvilik neid savi-liike enne seintesse tampimist siledal alusel hobustega läbisõtkuda, juure lisades tarviduse järele kas rasvast savi ehk peenikest liiva. Ka kihiline savi ei ole päris hea otsekohe vormkasti tampimiseks, ehk olgu siis, kui ta tampimisnuiaga väga hoolsalt läbilüüakse. Tampimiseks tulevad valmistada vormkastid juuresoleva joonestuse järele.

Joon. 120.

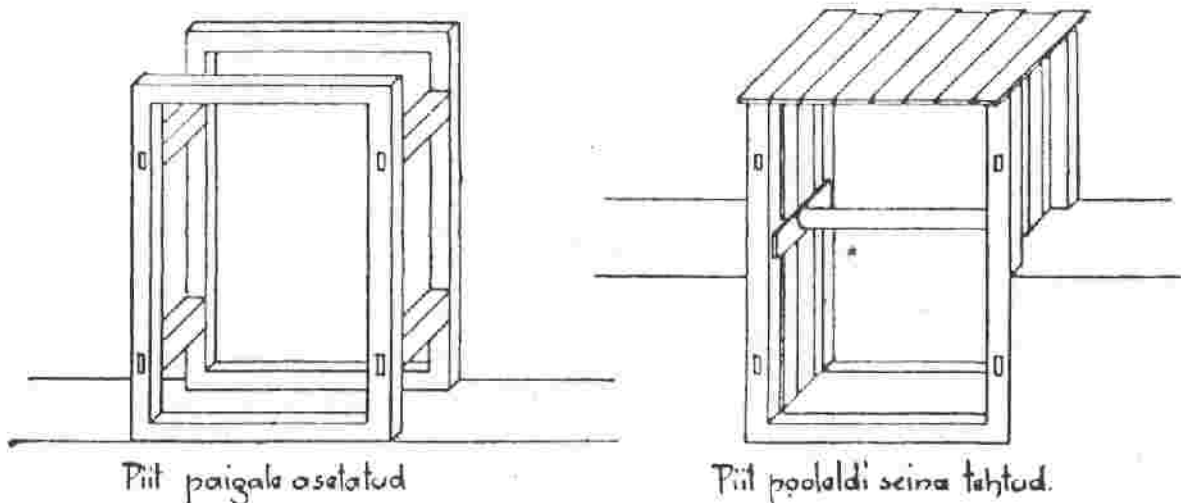
Nende pikkus on 2—3 sülda, kõrgus $1\frac{1}{2}$ —2 jalga. Neid tõstetakse igakord, kui nad ääreni täis on tambitud, mööda juhtposte ülesse. Juhtpostid on kindlalt maasse kinnitatud, tugelega kindlustatud täpselt püstloodis postid, mille

ülemised otsad paaristikku ühendatud põikpuuga selleks, et nad loest välja ei läheks. Tuleb tähele panna, et vormkastid mitte vahetumalt juhtpostile ei toetu vaid kiilude kaudu, muidu ei oleks võimalik neid tõsta, sest laudade hõõrumine üheltpoolt vastu savi ja teiselt poolt vastu posti on liig suur. Kui kast täis tambitud, lüüakse kiilud posti ja kasti vahelt välja, sellega vabanevad laudad ja neid võib vabalt ülestõsta. Et vormkast ka tühjalt paigal püsiks, paigatatakse temale kohati sisse ümargusest, siledast puust tugiklotsid. Need jäävad savi sisse ka tampimise ajal ja lüüakse välja peale vormkastide ülestõstmist. Augud jäätakse lahti nii kauaks kui võimalik — nende kaudu sein kuivab.

Savi tambitakse vormkasti 6"–7" läbimõõdulise puunuiaga mitte kõrgemate kui 4"–5" kihtidena. Tambitakse tugevasti ja hoolega, ilma niisutamata. Jga kihi vahele asetatakse poolpõigiti rida kuuseoksi umbes 1" jämedused, mis ei ole päris kuivad ega ka sootuks toored, vaid niisugused, millel raputamise juures veel mitte kõik okkad ära ei pudene. Kuivad oksad murduvad tampimise juures, toored kuivavad ajajooksul, jäävad väiksemaks kui auk nende ümber. Sein ei ole siis soojapidav.

Nurkade kindlustuseks on tarvilik neisse asetada 4'–5' jala pikkused malgad noorte kuuskede lüvedest, millel oksatüükad küljes, iga vormkasti kõrguse peale üks, mõlemi seina sihis.

Erist tühjapanu nõuab uste ja akende avauste tegemine. Neid tehakse meil mitmel viisil, tarvitades ümbritseva materjalina puud, betooni ja kivi, kuid pea igal on omad puudused. Üks kõige lihtsamatest ja tugevamatest viisidest on alltoodud puupiitadega ehituseviis.

Joon. 121.

Piidad tehakse neljakandilisest prussist ja iga paar ühendatakse tapitud klotsidega. Nad asetatakse täpselt püstloodi, ja et savi tampimise ajal piida külgedelt sisse ei vajuks, lüüakse külgedele ajutiseks kaitseks laudad naeltega kinni ehk kinnitatakse põiktoega, nagu joonestusel näha. Need laudad eemaldatakse kohe kui tampimine on jõudnud üle piida. Kasulik on neid piida külgi, mis saviga kokkupuutuvad, männitõrvaga tõrvata.

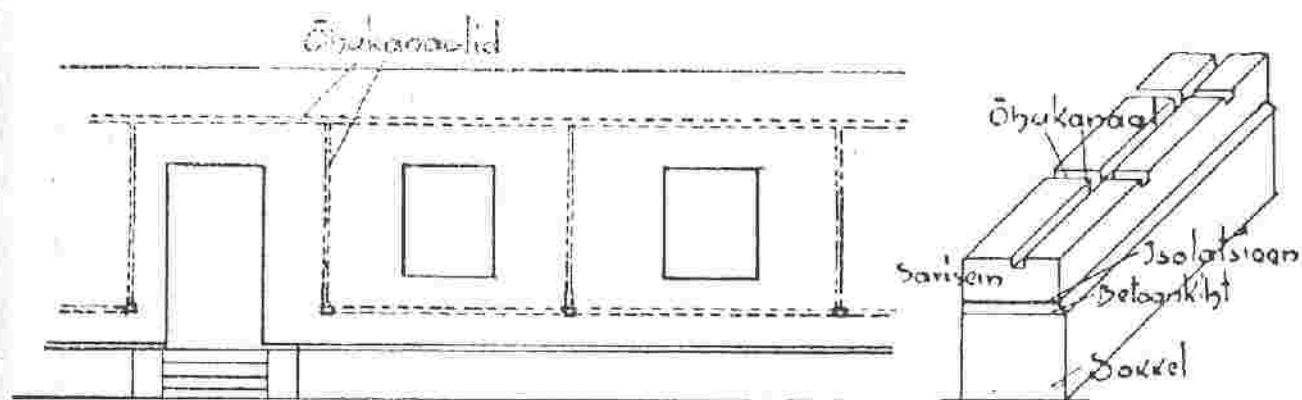
Savi kuivab ja kuivades tõmbab end kokku igas sihis. Rasvane ja niiske rohkem lahja ja kuivavõitu vähem. Kõige rohkem on kuivamine märgatav

vertikaalses sihis, n. n. „vajumine“, mis mõnikord ulatab puuseinte vajumise määrani, s. o. 3 tolli ühe sülla pealt. Teistes sihtides avalduvad kuivamise tagajärjed kuivamispragudena, mida ühegi abinõuga ära hoida ei saa, kuid mis hoonele kardetavad ei ole.

Kui nüüd savisein vajub, jääb piidapealne osa piida peale kandma, piida kõrval olev sein saab aga vabalt vajuda. Piida ülemistesse nurkadesse ilmuvad praod, kuni 1" laiad ja läbi terve seina ulatuvad. Nad nõrgestavad seina tundavalt ja nende kinni tegemine ei paranda enam midagi. Et sellest pahest hoiduda tulevad piida peale panna 1" lauad, lahtiselt, ilma kinni löömata, ja kui sein on ülesse tambitud 1½—2 jalga üle avause, need lauad ettevaatlikult välja lüüa. Siis jääb piida peale vaba ruum—vajumisvuuk—ja ei ole karta, et nurkadesse praod tekivad. Selsamalkombel tuleb vajumisvuuk teha ka piitade ülemiste ühendusklotside peale.

Ainukene õige aeg saviehituste tegemiseks on suuvekuud—juuni ja juuli, äärmisel juhtumisel veel augusti esimene pool. Hilinemine ei ole soovitatav, sest kui savimüürid sügiseste külmade tulekuks ei ole jõudnud ära kuivada, külmavad nad seest jääks, seisavad talve läbi väga ilusti üleval aga kevadel, kui sulavad, kukuvad kokku. Saviseinad ei kuiva küll kunagi ehitusaastal lõpulikult kuivaks, kuid see veidikene niiskust, mis sisse jääb, tekitab hoonesse ainult savi lõhna, ega ole hoonele ega tema elanikkude tervisele vähemalgi määral kahjulik.

On üks abinõu seinte kuivamise kiirendamiseks, kui kiire kuivamine tingimata tarvilik peaks olema, see on õhutõmbe kanalide tegemine seintesse, nii nagu joonestusel skeemiliselt on näidatud.

Joon. 122.

Vesiloodis kanalid tehakse sel teel et ühe tampkihi sisse 5"×5" latt pannakse, enne järgmise kihi pealetampimist see väljavõetakse, tekkinud õnarus lauaotstega kaetakse ja edasi tambitakse. Püstkanalide tegemiseks asetakse seinatampimise ajal 2—3 jala pikkune ümargune ehk neljakandiline puu mida ühes vormkastide tõstmisega ülessepoole tõstetakse.

Kõik kanalid on omavahel ühendatud. Alumine vesiloodis kanal on põikkäikudega ka välisõhuga ühenduses, ülemine on viidud ühte sisemist seinat kaudu korstnasse. Sellega on loodud tee õhu ringkäigus läbi kõigi seinte, mis nende kiireks kuivamiseks palju kaasamõjub.

Saviehituste alusmüüri tegemiseks lugege „Uus Talu“ № 3 lk. 122, 1928 a.

A. Bolmann.